

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 42

Заснований в 1996 році

Рівне – 2009

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 42. — Рівне: РДГУ, 2009. — 186 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем викладання мов і літератур світу, а також з теорії і методики виховання, професійної орієнтації, розвитку та навчання учнів і студентів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 27.11.2009 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 01.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

10. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
11. Тихомиров О.К. Психология мышления. – М., 1984.
12. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989.
13. Швырев В.С. Теоретическое и эмпирическое в научном познании. – М., 1978. – 258 с.
14. Щедровицкий Г.П. Очерки по философии образования - М.: Педагогический центр «Эксперимент», 1993.

Резюме. В статье показано, что активная рефлексия делает профессиональное становление будущих учителей активным, творческим и лично значимым процессом, анализируются разные подходы к пониманию феномена рефлексии в философских и общетеоретических исследованиях, обосновывается необходимость их интеграции с целью формирования рефлексивной культуры будущих педагогов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, профессиональное становление, рефлексивная культура, рефлексия.

The summary. The fact that active reflexion makes professional future teachers' rising active, creative and personally meaningful process, the different approaches to understanding of reflexion phenomenon in philosophical and theoretical researches, the necessity of their integration with the aim of forming of reflexive culture of future teachers are grounded in the article.

Key words: pedagogical activity, professional fising, reflexive culture, reflexion.

Одержано редакцією 25.09.2009 р.

УДК: 37.025:81*243:056.45

І.В. ПЕРІШКО

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ПРОЕКТНОЇ ІНШОМОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме. У статті розглядається проектний підхід у навчанні іноземній мові обдарованих школярів, його етапи та комплекс вправ і комунікативних завдань для розвитку в учнів інтелектуальних здібностей.

Ключові слова: навчання обдарованих школярів, іншомовна проектна діяльність, розвиток умінь.

Постановка проблеми. У дослідженнях щодо обдарованості піднімається проблема, пов'язана з виявленням умов і факторів, форм і методів розвитку здібностей обдарованих дітей, зокрема іншомовних, як важливого етапу забезпечення повноцінного інтелектуального потенціалу суспільства. Можливості використання проектного підходу в навчанні обдарованих школярів не розроблені повною мірою.

Мета і завдання публікації. Розглянути модель навчання обдарованих учнів до вивчення іноземної мови за проектною методикою.

У процесі організації навчання обдарованих школярів ми маємо справу з групою низького рівня сформованості іншомовних проектувальних умінь, тому розроблений нами курс пропонується проводити в три етапи: психолого-інформаційний – направлений на формування вмінь працювати в групі, обробляти та структурувати іншомовну інформацію; іншомовна проектна діяльність під керівництвом викладача – включає формування вмінь презентації елементів і результатів іншомовного проекту, його обговорення в групі з використанням дискусійних метакомунікаційних сигналів і оцінки його практичної значущості; самостійна дослідницька та групова робота учнів над іншомовним проектом, його презентація та обговорення в колективі.

I етап – психолого-інформаційний, – двокомпонентна система підготовки до ефективної іншомовної проектної діяльності та направлений на зняття психологічної напруги, встановлення психологічного контакту в групі, на знайомство між собою обдарованих учнів із паралельних класів, вивчення інтересів учнів, формування вмінь працювати в групі, знаходити, обробляти та структурувати іншомовну інформацію, відбирати релевантні факти, виділяти головне у великій кількості інформації. Залежно від рівня підготовленості учнів, рівня сформованості навиків самостійної роботи, комунікативних навиків учнів, ми пропонуємо відводити на психологічну підготовку – 2-4 години, на інформаційну – 5-7 годин.

Психологічна підготовка передбачає проведення комунікативних ігор, що допомагають вчителю й учням налагодити відносини в групі, з'ясувати інтереси, захоплення та потреби один одного. Психолого-педагогічна інформація необхідна для організації роботи над проектом, особливо на першій, виключно важливій стадії – виборі теми, а також дозволить корегувати навчання на наступних стадіях іншомовної проектної діяльності. Використовуються наступні вправи:

1. Вправи на створення емоційної атмосфери в групі:

Walk about: as if you are exhausted; as if you have just heard some wonderful news; as if you are carrying a heavy suitcase; as if it is bitterly cold; as if you don't want to be seen; as if you a little child; as if you are very old; as if you are ten feet tall; as if you are walking on ice ... etc.

2. Вправи на розвиток умінь встановлення контакту між учасниками групи:

Stand in circle. Count yourselves and remember your number. There is a present for each of you on the table. Your number is the number of your present. And remember that probably nothing is by chance in the world. The saying in your present is especially for you. After you have found your gifts, come back to the circle. Read the wishes you got and present them to your friends. On the table everyone finds a sheet of paper (in the form of a flower, a star...) with a number. On the back side there is a wish: To control the situation you should stay calm./Persist in your opinion but do

not press on the partner./Try to listen to the partner till the end./Respect other's feelings./Any problem can be solved...etc.

3. Вправи на розвиток умінь слухати, сприймати людину в її невербальних проявах:

Work in two groups. Each person should choose several of the following messages. Take turns sending these messages nonverbally, while the other group members guess what you mean: Hello (to someone across the room). / Good-bye. / Come here. / Yes, I agree. / No, I disagree. / I don't know. I have no idea. / Wait a second. I'm trying to think. / Good luck. / It's okay. ... etc.

4. Вправи, направлені на знайомство учнів:

a) Sit in a semi-circle, one student introduces himself or herself. The person next to him or her must then repeat his or her name, and then introduce himself or herself. For example:

A: I'm Ben. I like reading.

B: He is Ben, he likes reading. I'm Mary. I'm fond of dancing.

C: He is Ben and he likes reading. She is Mary and she is fond of dancing. I'm Lera and I like cats.

b) Stay in a circle. A teacher asks the questions. If you answer "I" or "me", come into a circle:

Whose favourite subject is English?

Who likes rock music / pop music / hip-hop / classical music?

Who knows how to work in the Internet / to fix the computer programs?

Who likes doing any research work? ... etc.

Робота з інформацією на будь-якій мові вимагає формування певних інтелектуальних умінь: уміння аналізувати та класифікувати інформацію, відбирати необхідні факти, уміння наводити аргументи та відстоювати свою точку зору [5]. Комплекс умовно-комунікативних вправ орієнтований на формування умінь здійснювати поетапний перехід від безпосереднього розуміння змісту автентичних матеріалів, їх аналізу до використання отриманої інформації в мовній практиці. Умовно-комунікативні вправи направлені на розвиток умінь знаходити, обробляти і структурувати іншомовну інформацію: а) скорочення прочитаної розповіді, стисла передача інформації; б) складання усного резюме обговорюваної статті із заданими комунікативними одиницями; в) заповнення інформаційних пропусків при взаємодії з партнерами; г) визначення предмета обговорення; д) формулювання аргументів і висновків. Колективному обговоренню надається різноманітний автентичний матеріал із газет і журналів серйозного та розважального характеру. Наведемо приклади вправ:

1) скорочення прочитаної розповіді, передача інформації декількома фразами: Read the text. Retell it in a short way.

2) складання усного резюме на обговорювану статтю, включаючи певні комунікативні одиниці: Read the article in your group. Tell the other groups about the article using these phrases: The article is taking from .../ The headline of the article is .../ The author of the article goes on telling us .../ The author of the article underlines the fact .../ The author also touches upon the problem of.../ In conclusion the author states that ...

3) заповнення інформаційних пропусків при взаємодії з партнерами. Обмін інформацією (мінімонологіями) відрізняється тим, що на початку учасники володіють лише частиною загального «банку інформації», але в результаті комунікативної взаємодії одержують повніші відомості завдяки прагненню заповнити інформаційні пропуски, що є стимулом для мовного спілкування між учнями. Завдання типу «Jigsaw activities» та «Information gap activities» можуть приймати різні форми, зокрема, «jigsaw reading» і «jigsaw listening».

Jigsaw activities: Work in three groups. Group A read about tobacco. Group B read about sugar. Group C read about cotton. What are the bad effects of the plant? What are the good effects? Discuss in your groups. Compare plants with two students from the other groups. Answer the questions. Which plant (or plants):

has been grown for thousands of years?

was known as white gold? Why?

was once thought to be a luxury?

caused the American Civil War? Why?

was the main American export until 1820?

became the main American export after 1820?

was harvested by slaves?

has caused the death of many people?

What do you think? Which of three plants has most changed history? How?

Which plants has done the greatest good? Which has done the greatest harm?

4) визначення предмета обговорення. Для досягнення комунікативної мети – правильного мовного вислову в процесі обговорення проблеми – необхідна теза, аргументи та висновки. Визначенню тези передують визначення предмета обговорення, в ході розгляду якого висловлюються схожі чи різні точки зору. На навчання визначення предмета обговорення направлені наступні вправи:

a) Read (listen to) the dialogue. Answer the questions: Who? What? Where? When? Why? How?

b) Answer the question: What are they discussing?

c) Choose expressions with positive and negative appraisal of the discussed subject.

5) визначення аргументів і висновків:

a) Read (listen to) the text. Choose the arguments for and against the problem discussed.

- b) Compare the arguments.
- c) Choose one position (for or against) giving your arguments.
- d) Give additional arguments.
- e) Find summarizing remark giving the conclusion.

Вказані типи вправ застосовуються також і під час аналізу й обговорення учнями інформації в процесі роботи над проектом.

II етап – іншомовна проектна діяльність під керівництвом викладача включає умовно-мовленнєве та мовленнєве спілкування. Мета умовно-мовленнєвого спілкування – знайомство учнів з мовленнєвими формулами та мовними кліше, необхідними для роботи над проектами в групах; знайомство із структурою презентації та дискусії; формування в учнів навичок структуризації презентаційних виступів і співвідношення мовленнєвих формул з етапами презентації, дискусії та мовленнєвими інтенціями виступаючого; виконання окремих завдань із самостійної роботи з іншомовною інформацією; розвиток навичок групової роботи; знайомство з комунікативними нормами та правилами роботи в групі. Мета мовленнєвого спілкування – активізація мовного матеріалу, комунікативних навичок і мовленнєвих умінь, необхідних для обговорення інформації, її презентації та проведення дискусій і проектна іншомовна діяльність під керівництвом викладача.

На даному етапі використовуються комунікативні завдання у формі презентації, бесіди, проблемної дискусії, рольової гри, симуляції, освоєвані учнями по наростанню ступеня складності: презентація → бесіда → дискусія → рольова гра → симуляція.

У межах проектної методики формування іншомовних комунікативних умінь доцільно використовувати підготовчі вправи, умовно-комунікативні вправи та комунікативні завдання, націлені на формування високого рівня інтелектуальних проектувальних умінь. Основною ознакою підготовчих вправ є переважна спрямованість довільної уваги учнів на мовну і семантичну сторону вислову. Комунікативні завдання відповідають за спрямованість довільної уваги учнів на зміст вислову та мають на своїй меті розвиток мовленнєвої активності. При цьому ми виходимо з того, що підготовчі вправи, використані в розумному об'ємі на першому рівні навчання, забезпечують формування відповідних навичок для вирішення комунікативних задач на наступному, мовленнєвому рівні навчання.

У методичній літературі існує два основні принципи організації комплексу вправ із навчання говоріння: складений з погляду психологічної характеристики мовлення і той, що допускає розгляд даного питання з позицій методичної науки. Західний дослідник Дж. Уїлліс запропонувала шестирівневий комплекс вправ, що поєднує в собі як психологічний, так і методичний принцип організації вправ:

- вправи на знаходження, повторення, запам'ятовування відібраних лексичних одиниць або граматичних конструкцій;

- вправи на повторення, імітацію ситуацій, що містять новий лексико-граматичний матеріал;

- вправи на розпізнавання нового лексико-граматичного матеріалу в розширених автентичних ситуаціях;

- вправи на продукування зв'язного монологу, його інтерпретацію і аналіз;

- вправи креативного характеру за вивченим матеріалом;

- вправи у вільній мовленнєвій активності за порушеними проблемами [10].

На наш погляд, організація комплексу вправ з навчання іншомовним проектувальним навикам і умінням на даній основі є доцільною.

Третій етап - це етап самостійної іншомовної проектної діяльності. Метою даного етапу є розвиток інтелектуальних здібностей та іншомовних комунікативних умінь у обдарованих школярів під час реалізації іншомовної проектної діяльності. Зупинимось докладніше на лінгводидактичних особливостях дослідницького проекту. Дослідницьку діяльність слід розглядати як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, спричинений в результаті функціонування механізмів пошукової активності і побудований на базі дослідницької поведінки.

Самостійна іншомовна проектна діяльність включає декілька стадій, представлених в таблиці 1.

Концептуальна стадія орієнтована на створення творчої атмосфери в групі, вибір і обговорення теми, визначення структури, кінцевого продукту та способу презентації проекту і покликана зацікавити кожного учня у виконанні проекту. Саме тут вчитель демонструє здатність ефективно підтримувати учнів при розробці проекту, уникати ускладнень, вирішувати виникаючі проблеми. Вибір проблеми, для роботи над нею в межах проекту, визначається її актуальністю, визначеною ступенем гостроти та неоднозначною реакцією на неї в суспільстві. А оскільки група школярів у тій чи іншій мірі відображає громадську думку, то представлятиме різні точки зору, іноді прямо протилежні проблеми, що є змістовною базою спілкування. На думку Є.І.Пассова, проблема включає в себе теми, вона міжтемна; організація її матеріалу евристична, як власне спілкування [3, 50].

Вчитель може сам запропонувати тему проекту, але обдаровані школярі проявляють більший інтерес до вивчення тем, які вони обирають самостійно. Для визначення теми проекту необхідно виявити суперечності, з якими вони зустрічаються в житті, оскільки проблеми переважно виникають там, де є суперечності. З визначених учнями суперечностей вибираються декілька найцікавіші для учнів, які можуть бути сформульовані в теми проектів.

На першому занятті вчитель або учні подають проблемну ситуацію у вигляді вербального опису, відеокліпу, аудіозапису чи підбірки текстів однієї проблематики. Завдання решти учнів полягає у виокремленні

основної проблеми представленої ситуації та формуванні своєї думки з приводу можливих причин виникнення даної проблеми, чинників, що впливають на її виникнення. Тому для організації даного виду діяльності використовуються завдання типу “Brainstorming” («Мозковий шторм» або «Мозкова атака») і ‘Mind-mapping’ (складання семантичної карти), що сприяють генерації ідей. Семантична карта [3; 7] чи смисловий комплекс вислову, представляє в графічно впорядкованому і логічно зв’язаному вигляді основні поняття обговорюваної проблеми. Дані завдання використовуються на наступних етапах проектної діяльності під час розширення проблемного поля обраної теми, оскільки в них реалізуються прийоми виникнення семантичних асоціацій (word associations), що спонукають учнів до пошуку яскравих, образних, метафоричних аналогій, сміливих припущень, гіпотез, інтуїтивних рішень.

Таблиця 1

Стадії проекту, навчальна діяльність та її організаційні форми

Стадія проекту	Навчальна діяльність	Організаційна форма
Концептуальна	Вибір і обговорення теми Ділення групи на підгрупи	Фронтальна Групова
	Розробка структури проекту Визначення кінцевого продукту та способу презентації	Групова
Практична	Оволодіння та активізація лексики Пошук інформації	Фронтальна Групова Індивідуальна
	Аналіз, обговорення та відбір інформаційного матеріалу	Групова Фронтальна
	Оформлення проекту	Групова Індивідуальна
Презентаційна	Представлення проектної роботи	Групова Індивідуальна
Рефлексивна	Обговорення виконаних проектів в групах Повідомлення про оцінювання проектів групами класу Обговорення виконаної роботи, подальшого застосування проекту	Групова Фронтальна

Стимулом до виникнення семантичних асоціацій може служити ключове слово, ключове поняття, зоровий образ, на основі яких виникає широке семантичне поле. “Brainstorming” “Mind-mapping” активізують словниковий запас учнів і їх мовленнєвий досвід, допомагають всім учням робити посильний внесок у розробку ідеї, розширюють, завдяки спільним зусиллям (при груповій взаємодії), загальне інформаційне поле.

Після визначення трьох-чотирьох міні-проблем з вибраної теми проекту, учні розподіляються на підгрупи для спільної роботи над визначеною міні-проблемою.

Велику роль у розвитку іншомовних умінь проектної діяльності відіграють групові види комунікативної співпраці. У розробленому курсі для обдарованих учнів ми спиралися швидше не на кооперативне навчання (cooperative learning) [8; 9], а на навчальну «співтворчість» (collaborative activity) [6, 81], основу якої складають співпраця і взаємодопомога. У таких групах всі працюють «на рівних», роблячи свій внесок у спільне завдання. Для організації проектної діяльності в «групах співпраці» вчитель повинен знати психолого-педагогічні особливості роботи в групі, щоб коректно регулювати її діяльність, знімати виникаючі при цьому труднощі, виступати арбітром можливих суперечок.

До переваг роботи в групі можна віднести можливість уникнути ризику невірної рішення; зменшення небезпеки упустити важливі деталі, оскільки над виконанням одного завдання працює три-чотири людини, що сприяє формуванню готовності й уміння співпрацювати в малому колективі; повнішу організацію інтелектуального потенціалу кожного члена групи; виняткову виховну дію, стимулюючи її членів до взаємодопомоги, підтримки один одного, відповідальності не тільки за своє завдання, але і за всю групу; готовність підкорятися загальним інтересам, визнавати думку інших, чесно дискутувати, терпимість і зниження різко вираженого індивідуалізму. До можливих труднощів організації групової роботи учнів можна віднести: необхідність тривалішого часу в порівнянні з індивідуальною роботою, оскільки потрібен додатковий час на «притирання» учасників групи й усунення можливих непорозумінь; управління групою, особливо якщо в ній немає згоди. Але вказані труднощі долаються достатньо легко на рівні організації діяльності учнів.

Залежно від індивідуальних особливостей членів підгруп вчитель може регулювати ступінь їх самостійності. При формуванні підгруп вчителю необхідно враховувати не тільки особисті симпатії учнів, але й умови створення найсприятливішої атмосфери для успішної співпраці обдарованих учнів. Робота над проектом повинна стимулювати учнів використовувати практично іноземну мову, розвивати з одного боку, бажання працювати самостійно, а з іншого – будувати відношення на основі толерантності й емоційного відчуття кожного.

На концептуальній стадії учні визначають свої «ролі» в проектній діяльності, які рекомендується міняти при роботі над кожним новим проектом. Ролі учасників колективного творчого процесу можна проранжувати,

виділивши перші, другорядні, третьорядні і так далі, але процес сумісного навчального дослідження буде утворюватися не за принципом їх ранжирування – перший, другий, третій, а за значно тоншими принципами взаємного доповнення. Не тільки продуктивність колективного творчого процесу, але і його педагогічна результативність зростає, якщо враховувати співвідношення позицій учасників і властивий кожному стиль мислення при вирішенні колективних творчих завдань [4].

Ми в даному випадку дійшли висновку акцентувати увагу на типі оволодіння іноземною мовою (комунікативному чи лінгвістичному) та виді спеціальної обдарованості. Так, в одній групі можуть бути учні з різним типом, при цьому «лінгвісти» краще справляються з роботою зі структуризації матеріалу, практичною частиною з оформлення проєктів, а «комуніканти» з презентацією проєкту. Дані «ролі» слід міняти в процесі роботи над різними проєктами, розвиваючи комунікативні здібності «лінгвістів» під час презентації та обговоренні інформації і спрямованість уваги «комунікантив» на мовну систему при роботі з інформацією та виконанням письмових робіт. Оптимальна кількість учасників підгруп при роботі обдарованих учнів над проєктом – 3-4 людини. Іноді можна створювати підгрупу з 2-3 чоловік, оскільки ці діти мають високу мотивацію і працездатні, вони з легкістю можуть справитися з проєктом, розрахованим на велику групу.

Далі відбувається розробка структури проєкту, визначення кінцевого продукту та способу презентації.

Практична стадія направлена на оволодіння й активізацію лексики; збір інформації й обговорення її в підгрупі, оформлення проєкту. Після вибору теми учні починають збирати необхідну інформацію паралельно з учителем, який підбирає з різних джерел автентичний матеріал з теми та розробляє на цій базі комплекс лінгвістичних вправ, що забезпечують необхідний мовленнєвий рівень для роботи над проєктом. Засвоєння й активізація лексики необхідні для подальшого обговорення в рамках проєкту, ведення дискусії, вираження своєї позиції і точки зору. Робота з інформацією з різних джерел передбачає розширення пасивного словникового запасу учнів, необхідного для розпізнавання лексичних одиниць. Активна лексика, що включає разом з термінами словотворчі елементи, ідіоми, географічні назви та власні імена вимагає фонетичного відпрацювання та використання в різних контекстах. Таким чином, введення нового лексичного матеріалу починається з фонетичної зарядки з опорою на зоровий ряд. Далі слідує вправи на засвоєння лексики в завданнях на підстановку, трансформацію, розвиток мовної здогадки і т.д. Всі вправи будуються на мовному матеріалі обговорюваної проблеми, тому вже на стадії введення нової лексики учні починають знайомитися з інформацією з досліджуваної проблеми.

Тексти різних функціональних стилів з журналів, підручників, книг для читання й Інтернет, запропоновані вчителем з даної теми, слугують інформаційною базою для розвитку інтелектуальних і комунікативних умінь школярів. Основні ідеї, що містяться у відібраних текстах, слугують приводом для обговорення. Важливо навчити учнів використовувати тексти як зразок для вислову і трансформувати інформацію так, щоб він відповідав задумам учнів. В процесі читання базових текстів також розвиваються навички пошукового та вивчаючого читання, вміння виокремлювати головний зміст. Подання текстів учням здійснюється на зоровій, аудітивній або аудіовізуальній основі.

На всіх стадіях роботи над проєктом особлива увага приділяється формуванню метакомунікативних умінь, оптимізації якого сприяють різноманітні наочні засоби у вигляді плакатів, постерів, роздаткового матеріалу, мультимедійних технологій (Power Point), до яких школярі можуть постійно звертатися. Даний матеріал може бути виконаний учителем або самостійно учнями.

Разом з формуванням мовних і комунікативних умінь в рамках дослідницького проєкту продовжується їх навчання стратегіям і тактикам групового спілкування, що активно реалізуються під час вільної дискусії, яка передбачає обговорення спірного питання, гостріше зіткнення точок зору, а також велику самостійність партнерів-учасників при оцінюванні обговорюваної проблеми. Вирішенню цих складних завдань може допомогти правильна організація роботи в класі. Під час групової роботи вчитель переміщується від однієї групи до іншої, контролюючи залученість всіх учасників в іншомовну комунікативну діяльність, граматичну правильність мовлення, вимови, комунікативні стратегії, чергування учасників обговорення.

Для самоконтролю учнів використовується аудіо та відеозапис, що дозволяє надалі проаналізувати вислови кожного учасника індивідуально. Відомий психолог О.М. Матюшкін відзначав, що здібність до оцінювання забезпечує можливість самодостатності, самоконтролю, упевненості обдарованої, творчої дитини в собі, в своїх здібностях, в своїх рішеннях, визначаючи цим її самостійність, некомфортність і багато інших інтелектуальних і особистих якостей [2, 29-33]. Для аналізу ефективності групової або індивідуальної комунікації використовуються карти оцінювання комунікації: Conversational Evaluation Form, Group Discussion Evaluation Form, Presentation Evaluation Form (Candace, 1994), Project Work Evaluation Form (розроблені автором). Збір матеріалу, обговорення підсумкової презентації, підготовка до завершального заняття проводяться учнями самостійно, але вчитель відстежує роботу кожного учня, розмовляючи з членами групи, спостерігаючи за оформленням практичних результатів.

Презентаційна стадія – найбільш видовищна частина проєктної діяльності, від успішності якої залежить бажання учнів розробляти наступний проєкт. Кожна мінігрупа захищає свій проєкт перед класом або подає той об'єм роботи, який потрібно було виконати в рамках загального проєкту за попередньо обговореним планом.

Кінцевий продукт іншомовної проєктної діяльності може бути представлений у вигляді доповіді, постерів з написами іноземною мовою, стінної газети, роздаткового матеріалу, показу і коментування відеокліпу, проведення дискусії за досліджуваною проблемою, рольової гри, дослідницького реферату, тощо. В

ході рольової гри під час презентації проекту учні отримують “Project Role Cards” і переймають на себе представлені в них ролі. Мовленнєвий матеріал для проектно-рольової карти відбирається з урахуванням його можливого вживання в різних ситуаціях спілкування: офіційна/неофіційна обстановка, нейтральний/експресивний стиль спілкування, вік співрозмовників, їх стать, ступінь знайомства, спорідненості, тощо. Комунікативні акти відбираються відповідно до комунікативних намірів учасників рольової гри: привертання уваги і переривання співрозмовника; підтримка розмови; отримання інформації; подання інформації; пропозиції, поради, переконання.

Презентацію проектів можна проводити не тільки в групі обдарованих учнів, але і на науковій конференції, що проводиться в школі чи в місті, можна запросити учнів з профільних класів, студентів лінгвістичного факультету, залежно від виду проекту та типу його презентації. Під час презентації парти розставляються по колу чи півколу, учні сідають обличчям один до одного. Після презентації проекту проводиться загальна дискусія, наперед продумана вчителем, і ефективність якої залежить від знайомства вчителя з результатами проекту. Після закінчення презентації, члени інших груп ставлять запитання, аналізують, коментують результати іноземною мовою, вчитель заохочує учнів, відзначає їх роботу, оцінює їх проекти за їх специфічні особливості. Для цього необхідно знайти найкраще в кожній роботі та відзначити групу зі своєї номінації, «за найоригінальніше вирішення проблеми», «за кращу презентацію», «за блискучі відповіді на запитання», «за самий творчий проект», «за самий інформаційний» тощо.

Рефлексивна стадія орієнтована на критичне осмислення результатів комунікативної діяльності в рамках проекту, обговорення спільно виконаної роботи, ступеня розробки проблеми проекту, необхідності подальшої роботи над проектом або можливості його практичного застосування. За тривалістю даний етап є найкоротшим, але за ступенем важливості – один із основних, унаслідок чого виокремлюється нами в окрему стадію. Необхідно з'ясувати в учнів, чи виправдалися їх очікування у зв'язку з виконанням проекту, і знайти разом шляхи поліпшення цього виду діяльності. Важливо, щоб учні виявляли самокритичність, уміння бачити себе з боку.

У процесі рефлексивного осмислення проекту може оформитися новий задум, що реалізується в новому проекті чи практичному застосуванні розробленого проекту. Психолог Д.Б. Богоявленська, проводячи експериментальну роботу з дітьми, помітила, що для обдарованої дитини вирішення завдання не є завершенням роботи. Це початок майбутньої, нової роботи. «У цій здатності не «гаснути» в отриманій відповіді, а «загорітися» в новій проблемі криється таємниця вищих форм творчості, здатність бачити в предметі щось нове, таке, що не бачать інші» [1, 152]. Алгоритм «задум – реалізація – рефлексія», на відміну від більш звичного «орієнтування – виконання – контроль» підкреслює активну роль обдарованого учня в комунікативно-дослідницькій діяльності, в становленні його суб'єктивності.

Висновки. Таким чином, для ефективної проектно-іншомовної діяльності необхідно сформувати інформаційні, презентаційні та дискусійні навички й уміння в обдарованих школярів. Під час організації проектно-іншомовної діяльності доцільно вибудовувати навчальний процес поетапно, відповідно до зростаючих вимог щодо рівня підготовки учнів до самостійної дослідницької діяльності, що включає базові уміння міркування, аргументування й оцінювання результатів, на основі яких розвивається активна позиція учнів в реалізації соціальних ролей через дискусії та рольові ігри. Робота над проектом - це комунікативна співпраця, взаємна активність вчителя й учнів між собою, що сприяє створенню творчої атмосфери справжньої взаємодії та взаємозбагачення партнерів, які беруть участь в ньому, розвитку їх інтелектуальних, творчих і комунікативних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов, 1983. – 174 с.
2. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологии. – 1989. – №6.
3. Пассов Е.И. О чем мы говорим и пишем, о чем читаем мы и слышим? // Коммуникативная методика. – 2004. – №2(14).
4. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: учебное пособие. – М.: «Ось-89», 2006. – 480 с.
5. Титова С.В. Телекоммуникационные проекты как новый вид учебных заданий: виды, цели, значение в процессе преподавания. – <http://www.ffl.msu.ru/people/stitova/>.
6. Brown J. The Social Psychology of Industry. – N.Y., 1994. – 315 p.
7. Carrell P.L., Devine, J., Eskey, D.E. Interactive Approaches to second Language Reading. – Cambridge: CUP, 1993.
8. Johnson R.T., Cooperative Learning: Lesson Plans for Teachers/ R.T. Johnson, D.W. Johnson, E.H. Johnson. – Interaction Book Company, 1987.
9. Slavin R.E. Research on Cooperative Learning: an International Perspective // Scandinavian Journal of educational research, Vol. 33, 1989. – № 4.
10. Willis J.A. Framework for Task-based Learning. – Longman, 1996. – 88 p.

Резюме. В статье рассматривается проектный подход в обучении иностранному языку одаренных школьников, его этапы, комплекс упражнений и коммуникативных заданий для развития в учеников интеллектуальных способностей.

Ключевые слова: *обучение одаренных школьников, иноязычная проектная деятельность, развитие умений.*

The summary. *Project approach to study a foreign language the gifted pupils, its stages and complex of exercises and communicative tasks for development of intellectual capabilities is focused in the article.*

Key words: *study of the gifted pupils, foreign project activity, development of skills.*

Одержано редакцією 02.09.2009 р.

УДК: 378.14:[316.454.52:159.928]

Т.О. ПИВОВАРЧУК

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Резюме. *Статтю присвячено проблемі розвитку комунікативних здібностей.*

Ключові слова: *комунікативні здібності, комунікативна діяльність, спілкування.*

Постановка проблеми. Економічна і соціальна перебудова суспільства сприяє якісним змінам у системі ціннісних орієнтацій людей, появі нових моделей поведінки, формуванню нових моделей передачі підростаючому поколінню комунікативного досвіду. Розвиток комунікативних здібностей допомагає особистості гнучко поєднувати свою активність з активністю інших членів суспільства. Тому без достатнього рівня сформованості цих здібностей ніяка діяльність не може бути ефективною [4]. Саме з цієї причини вчені, які досліджують проблему вдосконалення професійної підготовки різного роду спеціалістів (економістів, менеджерів, юристів, педагогів, психологів, тренерів, працівників сфери обслуговування та ін.), все більше уваги надають формуванню в них характеристик комунікативної діяльності. Таким чином, науковий аналіз цієї проблеми стає свого роду ключем до вирішення багатьох психологічних проблем у сфері міжособистісної взаємодії як у діловому, так і в побутовому аспектах.

З'ясування факторів, які впливають на успішність розвитку комунікативних здібностей студентів є метою даної статті. Під розвитком комунікативних здібностей слід розуміти динамічний процес їхньої цілеспрямованої, поступальної та якісної зміни у процесі спеціально-організованої навчальної діяльності.

Формування комунікативних здібностей студентів відкриває нові можливості в розв'язанні проблем їх подальшого особистого та професійного життя. Проблема комунікативних здібностей особистості не є новою для психологічної науки, її досліджували А.В. Батаршев, Г.С. Васильєв, Н.Р. Вітюк, В.В. Гаркуша, С.Д. Максименко, Р.С. Немов інші.

Аналізуючи сучасну наукову літературу, зауважимо, що донедавна в психології набагато більше уваги приділяли здібностям предметно-пізнавального характеру. Вони називаються здібностями до різних видів теоретичної та практичної діяльності, хоча комунікативні здібності мають не менше значення для психологічного розвитку індивіда, його соціалізації і набуття ним необхідних форм суспільної поведінки.

Сьогодні значення категорії спілкування, зумовлене загальним інтенсивним розвитком всієї системи наук, які вивчають людину, здійснює великий вплив і на зацікавленість до проблеми комунікативних здібностей.

Особливо важливого значення набуває проблема розвитку комунікативних здібностей в період юнацтва та ранньої зрілості, який називають найбільш кризовим та критичним, оскільки саме в цей період відбуваються досить істотні якісні зміни в розвитку особистості. Вік ранньої зрілості виступає як період самовизначення людини у світі, проектування саморозвитку, творення життєвих перспектив.

Розвиток механізмів самоусвідомлення молодої людини зумовлюється вимогами її життя та діяльності. Розширення кола спілкування, зміна місця навчання й інтенсифікація контактів часто призводять до того, що юнак постає перед необхідністю здобувати позиції в новому колективі, встановлювати стосунки з різними за походженням, віком та соціальною приналежністю оточуючими людьми [4]. Такі обставини спонукають молодь глибше оцінити свої можливості, усвідомити власні індивідуальні особливості з точки зору їхньої відповідності або невідповідності вимогам, які пред'являє життя [4].

Якщо для раннього дитинства характерне формування вищих психічних функцій, здібностей, то у юнацькому віці та у віці ранньої зрілості настає період соціального мислення, самосвідомості, ініціативи. Саме в цю пору людина з об'єкта перетворюється на суб'єкт виховання, а точніше самовиховання.

Разом з розвитком загального інтелекту, сфери цінностей і саморегуляції студентів розвивається їх здатність до адекватної оцінки і прогнозу соціальних ситуацій. А це відбувається завдяки розвитку комунікативних здібностей, які дозволяють студентам реалізувати важливу для особистості потребу в спілкуванні та взаємодії з іншими людьми, успішно адаптуватися до реалій життя.

Комунікативні здібності особистості мають насамперед соціальну природу, їх розвиток здійснюється на основі індивідуально-психологічних особливостей у певному соціальному середовищі, специфічному в соціокультурному та етнопсихологічному планах на конкретному етапі розвитку суспільства. Зважаємо також на те, що розвиток особистості пов'язаний із розвитком соціуму (макро- і мікросередовища). Йдеться про взаємовплив особистості і соціуму: соціум активно впливає на індивіда, але й особистість проявляє активність стосовно себе й середовища.

Загальноприйнятим у психології є принцип зв'язку діяльності з життям. Необхідність уведення цього принципу в навчальний процес обумовлена сутністю комунікативних здібностей. Сфера реалізації

ЗМІСТ

Бабік О.С. Професіоналізм вчителя як важливий фактор при навчанні іноземної мови у дошкільному навчальному закладі.	3
Ботвінко О.М. Використання комп'ютерних технологій у процесі навчання іноземної мови в загальноосвітній школі.	7
Гронь Л.В. Вимоги до іншомовних текстів для розвитку вмінь розповіді на початковому ступені навчання на мовних факультетах вищих навчальних закладів.	11
Коломієць Н.М. Прийоми Блейна Рея в методі природовідповідності Джеймса Ашера.	15
Коржженевська О.В. Організація самостійної роботи учнів – важливий фактор інтенсифікації навчального процесу.	19
Салюк І.Я. Особистісно-орієнтований підхід у детермінації розвитку іншомовного мовлення школярів.	23
Кропивко І.М., Снічук О.А. Використання ресурсів і послуг мережі Інтернет у викладанні іноземних мов.	28
Цаль Т.В. Використання методів педагогічного стимулювання на початковому етапі навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі та новітні технології.	36
Чорнолоз О.О. Теоретичні основи викладання чеської мови для студентів-філологів у вищому навчальному закладі.	41
Якимчук А.В. Рефлексивні механізми навчання підлітків англomовної комунікації.	44
Волошун А.А. Проблеми застосування сучасних технологій в процесі засвоєння лексики на початковому етапі викладання іноземної мови.	50
Зінчук І.В. Зорова наочність як засіб семантизації іншомовної лексики.	53
Мороз Л.В., Кушнір Н.В. Специфіка роботи над термінами на заняттях іноземної мови у вищому навчальному закладі.	58
Мороз Л.В., Паішко І.О. Основні питання принципів і критеріїв відбору та засвоєння лексичного мінімуму студентами немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.	63
Ніколайчук Г.І. Особливості діалогу в процесі формування комунікативних умінь дитини дошкільного віку.	65
Середюк Л.А. Використання автентичної газетної хроніки на уроках німецької мови.	70
Турко І.-М.Б. Теоретичні аспекти вивчення творчості поетів-імажистів у вищих навчальних закладах.	72
Бричок Б.П. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки вчителів початкових класів.	77
Джеджера К.В. Удосконалення мовлення як проблема формування культури спілкування студентів у вищих навчальних закладах.	80
Дуброва А.С., Снічук О.А., Трофімчук В.М. Принцип взаємопов'язаного навчання різних видів мовленнєвої діяльності з урахуванням їхніх особливостей і прискореним навчанням сприйняття мовлення.	83
Кочубей О.С. Особливості формування іншомовної компетенції студентів-філологів у вищому навчальному закладі.	85
Мазурок О.М. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної парадигми освіти.	89
Мороз Л.В., Ковалюк В.В., Черуха Н.В. Інтерпретація закономірностей засвоєння іншомовних слів студентами немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.	92
Павелків К.М. Філософські та загальнотеоретичні засади дослідження проблеми формування рефлексивної культури майбутнього вчителя.	95
Перішко І.В. Розвиток інтелектуальних здібностей обдарованих школярів на основі проектноі іншомовної діяльності.	100
Пивоварчук Т.О. Фактори розвитку комунікативних здібностей студентів.	106
Тадєєва М.І., Пархомчук М.М. Рання іншомовна освіта в європейських педагогічних традиціях.	109
Воробйова Л.М. Психолінгвістичні аспекти навчання іноземних мов.	113
Гончарук Р.А. Роль перекладу у міжкультурній комунікації і педагогічній соціалізації.	117
Янциур Л.А. Формування інтересу до образотворчої діяльності в системі дитячий садок-школа.	122
Дуброва А.С., Трофімчук В.М. Психолого-педагогічні можливості навчального перекладу і умови їхньої реалізації.	126
Шурин О.І. До питання формування педагогічної культури майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки.	129
Войтович І.С. Батишкіна Ю.В. Комп'ютерні інформаційні технології в реалізації навчальних і наукових проектів у педагогічних вищих навчальних закладах.	131
Шутяк В.Г. Формування у молодших школярів позитивного ставлення до праці.	135
Поліщук Н.В. Особистісно-орієнтована технологія навчання при підготовці фахівців з технологічної освіти.	139

Яциур М.С. Курсова робота з методичних дисциплін у кредитно-модульній системі організації навчального процесу.	141
Герасименко О.А., Герасименко Н.П. Методи реалізації пошуково-дослідницьких проектів на заняттях з трудового навчання у 7-9 класах з використанням інформаційно-пошукових технологій.	147
Трофімчук Л.О. Проблема оптимального вибору методів активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі позаурочних занять.	152
Грипич С.Н. Моральне виховання молодших школярів і дитяча література (психолого-педагогічний погляд на проблему).	156
Попчук О.В. Інноваційні технології навчання як умова розвитку професійної культури майбутніх фахівців документознавства та інформаційної діяльності.	160
Трофімчук В.М. Сутність і класифікація художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників, які формуються у процесі трудового навчання.	164
Войтко А.І. Педагогічна підтримка професійного самовизначення учнів 8-9 класів на основі професійних проб.	168
Сіпайло В.О. Використання сучасних систем крою проектування одягу при підготовці майбутніх вчителів технологій.	173
Мохнюк Р.С. Формування громадянської культури студентства – проблема сучасного виховання.	178
Відомості про авторів.	183

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 42

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Мороз Л.В..

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.10.2009 р. Підписано до друку 27.11.2009 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 30,6. Обл. вид. арк. 31,2. Замовлення № 79/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 42.— Рівне: РДГУ, 2009. — 186 с.**

ISBN 966 — 7281 — 09 — 01.

Збірник наукових праць містить статті з проблем викладання мов і літератур світу, а також з теорії і методики виховання, професійної орієнтації, розвитку та навчання учнів і студентів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20